

Tiesu nolēmumu analīze lietās par sadarbības ar Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Valsts drošības komiteju fakta konstatēšanu

M. iur. Juris Stukāns

LPSR VDK zinātniskās izpētes komisijas eksperts

Pētījuma mērķis – analizēt tiesu nolēmumus lietās par sadarbības ar Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Valsts drošības komiteju (LPSR VDK) fakta konstatēšanu ar mērķi sniegt novērtējumu no juridiskā viedokļa pastāvošajai sistēmai atsevišķu personu sadarbības ar LPSR VDK konstatēšanai un laikmetīgus priekšlikumus sistēmas pilnveidei un kārtības, kādā nosakāma sadarbība ar LPSR VDK, noteikšanai.

Saskaņā ar likuma “Par bijušās Valsts drošības komitejas dokumentu saglabāšanu, izmantošanu un personu sadarbības fakta ar LPSR VDK konstatēšanu”¹ (Likums par VDK dokumentiem) regulējumu sadarbības fakta konstatēšana notiek šajā likumā noteiktajā, sevišķajā kārtībā. Ģenerālprokurora īpaši pilnvarots prokurors, saņemot pieteikumu par sadarbības fakta konstatēšanu, ierosina pārbaudes lietu un veic pārbaudi, vācot pierādījumus stingrā atbilstībā Kriminālprocesa likumā noteiktajai izmeklēšanas darbību veikšanas kārtībai un veicot Likumā par VDK dokumentiem noteiktās darbības.

Pieteikumu prokuratūrai par sadarbības fakta konstatēšanu var iesniegt Saeimas Prezidijs, republikas pilsētas domes un novada domes priekšsēdētājs, jebkuras valsts vai pašvaldības iestādes vadītājs par personu, kas attiecīgajā iestādē ieņem tādu amatu, kurā saskaņā ar normatīvo aktu regulējumu ir aizliegts būt LPSR VDK darbiniekam vai informatoram. Pieteikumu prokuratūrai iesniedz tad, ja atbilde ir apstiprinoša, bet persona, par kuru pieprasīta izziņa no Satversmes aizsardzības biroja Totalitārisma seku dokumentēšanas centra (TSDC),

---

¹ Latvijas Vēstnesis, Nr. 65 (196), 1994, 2. jūnijs.

noliedz savu sadarbību ar LPSR VDK. Ja persona atzīst sadarbības faktu, pieteikums prokuratūrai netiek iesniegts, un persona zaudē amatu.

Pieteikumu prokuratūrai par sadarbības fakta konstatēšanu var iesniegt arī jebkura persona, kad rakstveidā ir pieprasīta no TSDC izziņa par to, vai tā rīcībā, Latvijas Nacionālajā arhīvā vai citās valsts glabātavās ir LPSR VDK dokumenti par šo personu, un ir saņemta apstiprinoša atbilde.

Ģenerālprokurora īpaši pilnvarots prokurors divos mēnešos veic pirmstiesas pārbaudi, izņēmuma gadījumā ģenerālprokurors šo termiņu var pagarināt līdz sešiem mēnešiem. Pirmstiesas pārbaudes mērķis ir pierādīt faktu, ka sadarbība ar LPSR VDK ir notikusi (laiks, vieta, veids, forma un citi apstākļi), kā arī personas subjektīvo attieksmi pret sadarbību, proti, vai šī sadarbība bijusi apzināta. Pēc pārbaudes pabeigšanas ģenerālprokurora īpaši pilnvarots prokurors sastāda atzinumu, norādot uz to, vai notikusi apzināta sadarbība ar LPSR VDK. Ja pārbaudāmā persona pēc iepazīšanās ar pārbaudes lietu un prokurora atzinumu atzīst sadarbības faktu un lūdz pārbaudes lietu izbeigt, prokurors lietu izbeidz. Ja pārbaudāmā persona neatzīst sadarbības faktu vai nelūdz izbeigt pārbaudes lietu, prokurors lietu nodod rajona (pilsētas) tiesai atbilstoši personas dzīvesvietai apzinātas sadarbības fakta esības vai neesības konstatēšanai. Pēc pierādījumu pārbaudes tiesas sēdē tiesa, taisot spriedumu, apspriežu istabā izlemj jautājumu, vai pārbaudāmā persona ir bijusi LPSR VDK darbinieks vai informators.

2. Statistika sadarbības ar LPSR VDK fakta konstatēšanas lietās

Saskaņā ar rajona (pilsētas) tiesu sniegto statistiku kopš Likuma par VDK dokumentiem spēkā stāšanās dienas 1994. gada 3. jūnijā līdz 2015. gada 19. decembrim pirmās instances tiesas ir izskatījuši 298 lietas par sadarbības ar LPSR VDK fakta konstatēšanu.

1994. gadā izskatīto lietu skaits – 0 (Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts arhīvā (LNA LVA) esošie rajonu (pilsētu) tiesu statistikas pārskati, Tieslietu ministrijas fonds Nr. 938, 3. apraksts, 1111., 1114. lieta).

1995. gadā izskatīto lietu skaits 4 (LNA LVA esošie rajonu (pilsētu) tiesu statistikas pārskati, Tieslietu ministrijas fonds Nr. 938, 3. apraksts, 1242., 1245. lieta): Balvu rajona tiesa – 3; Krāslavas rajona tiesa – 1.

1996. gadā izskatīto lietu skaits – 19 (LNA LVA esošie rajonu (pilsētu) tiesu statistikas pārskati, Tieslietu ministrijas fonds Nr. 938, 3. apraksts, 1249., 1253. lieta): Rīgas pilsētas Kurzemes rajona tiesa – 2; Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesa – 2; Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesa – 1; Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesa – 2; Daugavpils tiesa – 1; Jelgavas tiesa – 1; Liepājas tiesa – 1; Alūksnes rajona tiesa – 1; Cēsu rajona tiesa – 1; Krāslavas rajona tiesa – 1; Ludzas rajona tiesa – 3; Ogres rajona tiesa – 1; Valkas rajona tiesa – 1; Valmieras rajona tiesa – 1.

1997. gadā izskatīto lietu skaits – 14 (LNA LVA esošie rajonu (pilsētu) tiesu statistikas pārskati, Tieslietu ministrijas fonds Nr. 938, 3. apraksts, 1490., 1493. lieta): Rīgas pilsētas Kurzemes rajona tiesa – 2; Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesa – 2; Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesa – 1; Alūksnes rajona tiesa – 1; Daugavpils tiesa – 2; Ludzas rajona tiesa – 1; Rēzeknes tiesa – 1; Talsu rajona tiesa – 1; Ventpils tiesa – 3.

1998. gadā izskatīto lietu skaits – 17 (LNA LVA esošie rajonu (pilsētu) tiesu statistikas pārskati, Tieslietu ministrijas fonds Nr. 938, 3. apraksts, 1495., 1498. lieta): Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesa – 5; Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas tiesa – 3; Aizkraukles rajona tiesa – 1; Daugavpils tiesa – 2; Jūrmalas pilsētas tiesa – 2; Limbažu rajona tiesa – 1; Ludzas rajona tiesa – 1; Ogres rajona tiesa – 1; Preiļu rajona tiesa – 1.

1999. gadā izskatīto lietu skaits – 21 (LNA LVA esošie rajonu (pilsētu) tiesu statistikas pārskati, Tieslietu ministrijas fonds Nr. 938, 3. apraksts, 1501., 1504. lieta): Rīgas pilsētas Kurzemes rajona tiesa – 2; Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesa – 2; Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesa – 3; Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesa – 2; Daugavpils tiesa – 3; Dobeles rajona tiesa – 1; Gulbenes rajona tiesa – 1; Jūrmalas pilsētas tiesa – 1; Krāslavas rajona tiesa – 1; Liepājas tiesa – 1; Preiļu rajona tiesa – 1; Rīgas rajona tiesa – 1; Tukuma rajona tiesa – 1; Valkas rajona tiesa – 1.

2000. gadā izskatīto lietu skaits – 48 (LNA LVA esošie rajonu (pilsētu) tiesu statistikas pārskati, Tieslietu ministrijas fonds Nr. 938, 3. apraksts, 1680., 1683. lieta): Rīgas pilsētas Centra rajona tiesa – 1; Rīgas pilsētas Kurzemes rajona tiesa – 3; Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesa – 9; Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesa – 8; Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas tiesa – 6; Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesa – 5; Alūksnes rajona tiesa – 1; Daugavpils tiesa – 3; Gulbenes rajona tiesa – 1; Jelgavas tiesa – 1; Jēkabpils rajona tiesa – 1; Jūrmalas pilsētas tiesa – 2; Krāslavas rajona tiesa – 1; Liepājas tiesa – 2; Rēzeknes tiesa – 1; Rīgas rajona tiesa – 1; Valmieras rajona tiesa – 1; Ventspils tiesa – 1.

2001. gadā izskatīto lietu skaits – 36 (LNA LVA esošie rajonu (pilsētu) tiesu statistikas pārskati, Tieslietu ministrijas fonds Nr. 938, 3. apraksts, 1901., 1904. lieta): Rīgas pilsētas Centra rajona tiesa – 1; Rīgas pilsētas Kurzemes rajona tiesa – 5; Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesa – 7; Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesa – 6; Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas tiesa – 2; Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesa – 1; Jelgavas tiesa – 2; Jūrmalas pilsētas tiesa – 1; Madonas rajona tiesa – 1; Rēzeknes tiesa – 2; Rīgas rajona tiesa – 1; Talsu rajona tiesa – 1; Ventspils tiesa – 6.

2002. gadā izskatīto lietu skaits – 16 (Tieslietu ministrijas arhīvā esošie rajonu (pilsētu) tiesu statistikas pārskati): Rīgas pilsētas Centra rajona tiesa – 1; Rīgas pilsētas Kurzemes rajona tiesa – 1; Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesa – 3; Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesa – 4; Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesa – 2; Cēsu rajona tiesa – 1; Jūrmalas pilsētas tiesa – 1; Ogres rajona tiesa – 1; Rīgas rajona tiesa – 1; Siguldas tiesa – 1.

2003. gadā izskatīto lietu skaits – 12 (Tieslietu ministrijas arhīvā esošie rajonu (pilsētu) tiesu statistikas pārskati): Rīgas pilsētas Kurzemes rajona tiesa – 2; Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesa – 3; Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesa – 4; Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas tiesa – 1; Daugavpils tiesa – 1; Limbažu rajona tiesa – 1.

2004. gadā izskatīto lietu skaits – 9 (Tiesu informācijas sistēma (TIS)): Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesa – 2; Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesa – 1; Rīgas pilsētas Kurzemes rajona tiesa

– 1; Bauskas rajona tiesa – 1; Daugavpils tiesa – 1; Ventspils tiesa – 2; Valmieras rajona tiesa – 1.

2005. gadā izskatīto lietu skaits 35 (TIS): Rīgas pilsētas Centra rajona tiesa – 2; Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesa – 7; Rīgas pilsētas Kurzemes rajona tiesa – 1; Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas tiesa – 1; Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesa – 5; Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesa – 2; Daugavpils tiesa – 3; Ogres rajona tiesa – 1; Rīgas rajona tiesa – 1; Liepājas tiesa – 2; Jelgavas tiesa – 1; Jūrmalas pilsētas tiesa – 3; Rēzeknes tiesa – 1; Ventspils tiesa – 3; Krāslavas rajona tiesa – 1; Aizkraukles rajona tiesa – 1.

2006. gadā izskatīto lietu skaits – 32 (TIS): Rīgas pilsētas Centra rajona tiesa – 2; Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesa – 3; Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesa – 6; Rīgas pilsētas Kurzemes rajona tiesa – 5; Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas tiesa – 3; Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesa – 2; Daugavpils tiesa – 1; Jūrmalas pilsētas tiesa – 4; Cēsu rajona tiesa – 1; Rēzeknes tiesa – 1; Ventspils tiesa – 2; Rīgas rajona tiesa – 1; Tukuma rajona tiesa – 1.

2007. gadā izskatīto lietu skaits – 17 (TIS): Rīgas pilsētas Centra rajona tiesa – 1; Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesa – 1; Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesa – 3; Rīgas pilsētas Kurzemes rajona tiesa – 1; Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesa – 1; Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas tiesa – 4; Ventspils tiesa – 1; Rīgas rajona tiesa – 1; Jēkabpils rajona tiesa – 1; Rēzeknes tiesa – 1; Daugavpils tiesa – 1; Balvu rajona tiesa – 1.

2008. gadā izskatīto lietu skaits – 7 (TIS): Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesa – 3; Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas tiesa – 1; Ventspils tiesa – 2; Liepājas tiesa – 1.

2009. gadā izskatīto lietu skaits – 2 (TIS): Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesa – 1; Tukuma rajona tiesa – 1.

2010. gadā izskatīto lietu skaits – 3 (TIS): Ogres rajona tiesa – 1; Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesa – 1; Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesa – 1.

2011. gadā izskatīto lietu skaits – 2 (TIS): Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesa 2.

2012. gadā izskatīto lietu skaits – 3 (TIS): Jūrmalas pilsētas tiesa – 1; Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesa – 1; Rīgas pilsētas Centra rajona tiesa – 1.

2013. gadā izskatīto lietu skaits – 1 (TIS): Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesa – 1.

2014. gadā izskatīto lietu skaits – 0 (TIS).

2015. gadā izskatīto lietu skaits – 0 (TIS).

Gandrīz visos pārbaudes lietas izskatīšanas gadījumos tiesas, veicot prokurora un pārbaudāmās personas iesniegto pierādījumu pārbaudi un novērtēšanu, konstatēja faktu, ka pārbaudāmā persona nav apzināti slepeni sadarbojusies ar LPSR VDK. Tikai dažos gadījumos (no 2007. līdz 2013. gadam bijis viens gadījums 2007. gadā un viens gadījums 2010. gadā) tiesa ir konstatējusi sadarbības ar LPSR VDK faktu. Turpmāk anonimizētā veidā būs sniegta šo gadījumu analīze. Jābilst, ka anonimizētā forma liedz turpmākus vai padziļinātus pētījumus par minēto jautājumu un nopietni ierobežo zinātnisko diskusiju, pētniekiem nav iespējams kritiski izvērtēt to rīcībā esošos faktus un informāciju par fiziskajām personām, kas piedalījās LPSR VDK darbībā kā darbinieki (štata un ārštata jeb aģenti) un informatori.

2. Tiesu prakses sadarbības ar LPSR VDK fakta konstatēšanas lietās vispārīga analīze

2.1. 2013. gada tiesu prakse

2013. gadā tiesa izskatīja vienu pārbaudes lietu un nav konstatējusi sadarbības faktu ar LPSR VDK.

Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesa 2013. gada 19. aprīlī lietā Nr. 18/05.12 (K30-435-13) taisīja spriedumu par sadarbības fakta nekonstatēšanu. Tiesa sprieduma rezolutīvajā daļā konstatēja faktu, ka pārbaudāmā persona L.Z. nav bijusi LPSR VDK informators un nav apzināti slepeni sadarbojusies ar LPSR VDK. Pārbaudes lieta ierosināta, pamatojoties uz personas iesniegumu.

Tiesas spriedumā atspoguļots prokurora atzinumā norādītais, ka lietas pirmstiesas pārbaudes gaitā no TSDC saņemti dokumenti – LPSR VDK aģenta alfabētiskās un statistiskās uzskaites kartītes formas F-3 kopija, aģentu personas un darba lietu reģistrācijas žurnāla 49. sējuma titullapas un 23. lapas kopijas. No dokumentiem izriet, ka L.Z. aģenta kategorijā savervēts 1983. gada 29. novembrī ar pseidonīmu "S.", vervētājs LPSR VDK 4. daļas 3. nodaļas operatīvais darbinieks A.A.

Aģents reģistrēts LPSR VDK 10. daļā, piešķirot darba un personas lietas numuru (p. l. Nr.) 20672. Ziņu par izslēgšanu no aģentūras aparāta nav. Dokumenti glabājas TSDC. TSDC rīcībā esošajās LPSR VDK operatīvajās lietās ir atrastas izziņas par tikšanos ar aģentu "S.", ko noformējis LPRS VDK darbinieks O. TSDC rīcībā esošajā LPSR VDK Informācijas analīzes daļas elektroniskajā datubāzē nav atrasti aģenta "S." (p. l. Nr. 20672) ziņojumi. Nav atrasti citu aģentu ziņojumi, kuros būtu minēts L.Z. Prokurora atzinumā norādīts, ka nopratināt bijušo LPSR VDK 4. daļas 3. nodaļas darbinieku O., kurš ir noformējis izziņas par vairākām tikšanās reizēm ar aģentu "S.", nebija iespējams, jo viņš dzīvo un strādā Krievijas Federācijas Maskavas apgabalā, saņemot uzaicinājumus ierasties prokuratūrā, atteicās ierasties. Prokurors atzīst, ka ir pilnīgi pierādīts, ka L.Z. no 1983. gada 29. novembra līdz LPSR VDK likvidēšanai bija darbojošās LPSR VDK aģentūras uzskaitē LPSR VDK aģenta kategorijā ar segvārdu "S.", p. l. Nr. 20672. Tajā pašā laikā nebija iespējams iegūt pierādījumus, kas ļautu izdarīt kategorisku secinājumu par viņa apzinātu slepenu sadarbību ar LPSR VDK. Iegūt papildus pierādījumus nebija iespējams, jo aģentu personu un darba lietas ir izvestas no Latvijas. Pirmstiesas pārbaudes laikā nav iegūti pierādījumi, kas apstiprinātu faktu, ka L.Z. būtu bijusi LPSR VDK informators 1994. gada 2. jūnija Likuma par VDK dokumentiem izpratnē.

Tiesas sēdē bija nopratināta pārbaudāmā persona L.Z., kas apstiprināja, ka uzskaites kartīte ir aizpildīta, norādot viņa vārdu, un visi biogrāfiskie dati atbilst īstenībai. L.Z. liecināja, ka nav bijis LPSR VDK aģents, nav ziņojis LPSR VDK darbiniekiem par citām personām un nav pildījis citus šo darbinieku uzdevumus. L.Z. par personu A., kura aizpildīja uzskaites kartīti, liecināja, ka ir ar šo personu ticis kā ar lidostas priekšnieka vietnieku, strādājot lidostā. Saruna bijusi par to, ka jāpievērš lielāka uzmanība ārzemju pasažieriem, kuri lidojot no Rīgas uz Maskavu un no Maskavas uz Rīgu. Par visiem neordināriem gadījumiem ar ārzemniekiem jāziņo A. Otrās tikšanās laikā A. iedevis parakstīt instrukciju, kā uzvesties un kā rīkoties, ja notiek kaut kas ārkārtējs lidmašīnā. Attiecībā par izziņām, kuras uzrakstījis LPSR VDK darbinieks O., L.Z. liecināja, ka tādu informāciju nav sniedzis nevienam LPSR VDK darbiniekam. Liecināja, ka sagatavotā izziņa par lidostu "Arlanda" Zviedrijā neatbilst īstenībai. Tajā minētie fakti nekādi

neatbilst īstenībai, un L.Z. pa lidostu "Arlanda" Zviedrijā nav staigājis. Ar izziņas autoru O. L.Z. nekad nav ticies un nepazīst viņu. Savu sadarbību ar LPSR VDK L.Z. pilnīgi noliedza.

Liecinieks A. tiesas sēdē liecināja, ka viņš LPSR VDK 4. daļas 3. nodaļā strādāja no 1983. līdz 1991. gadam. Viņa nodaļa nodarbojusies ar pretizlūkošanu aviācijas transporta sfērā. Aģenta "S." uzskaites kartīti ar L.Z. vārdu aizpildījis ir viņš. Visdrīzāk, L.Z. bija noformēta un ieslēgta aģentūras tīklā vervēšanas plāna dēļ. A. liecināja arī, ka ar aģentu "S." nav strādājis un nekādus ziņojumus no viņa nav pieņēmis.

Noklausījusies pārbaudāmās personas L.Z. un liecinieka A. tiesas sēdē sniegtās liecības, pārbaudījusi un novērtējusi pārbaudes lietā esošos materiālus, tiesa atzina, ka nav pierādīta L.Z. slepena, apzināta sadarbība ar LPSR VDK.

Tiesa savu spriedumu pamatoja ar to, ka tiesas sēdē nopratinātais liecinieks A. nevarēja apliecināt, ka L.Z. būtu bijusi LPSR VDK aģents, informators vai uzticamības persona.

Tiesa norādīja, ka TSDC rīcībā esošajā LPSR VDK Informācijas analīzes daļas elektroniskajā datu bāzē nav atrasti aģenta "S." (p. l. Nr. 20672) ziņojumi. Nav atrasti citu aģentu ziņojumi, kuros būtu minēts L.Z.

Tiesa konstatēja, ka pārbaudes lietai pievienotie materiāli liecina, kādā veidā Latvijas institūcijas pārņēma LPSR VDK dokumentus. Tiesa atzina, ka katra ar dokumentu un materiālu virzību saistīta darbība bija dokumentēta, noteikta apsardzes kārtība un režīms, tādēļ bija izslēgta iespēja veikt ar šiem dokumentiem un materiāliem jebkādas manipulācijas, apmaiņu vai viltošanu. Ievērojot minēto, tiesai nebija pamata apšaubīt iesniegtos pierādījumus lietā, izvērtējot to pieļaujamību.

Izvērtējot pārbaudāmās personas un liecinieka liecības, tiesa ņēma vērā, ka pārbaudāmā persona un liecinieks liecības snieguši būdami brīdināti par kriminālatbildību par apzināti nepatiesu liecību došanu. Tiesa atzina, ka lietā nav citu pierādījumu, kas dotu pamatu apšaubīt tiesas sēdē pārbaudāmās personas un liecinieka sniegto liecību atbilstību īstenībai.

Tiesa, neskatoties uz apstākļiem, ka persona saskaņā ar LPSR VDK aģenta alfabētiskās un statistiskajās kartītēs F-3 fiksēto 1983. gada 29. novembrī bija savervēts aģents ar pseidonīmu "S.", p. l. Nr.

20672 un ka ir izziņas par tikšanos ar aģentu "S.", secināja, ka lietā nav citu pierādījumu, kas neapšaubāmi pierādītu apstākļus par L.Z. apzinātas sadarbības ar LPSR VDK faktu un to, ka L.Z. ir bijusi LPSR VDK informatore. Tiesa atzina, ka pārbaudes lietas materiālos ir tikai uzskaites dokumentu un ziņojumu kopijas, bet nav operatīvās lietas, darba lietas, ziņojumi vai kādi citi dokumenti ar L.Z. parakstiem.

Tiesa atzina, ka tiesas sēdē nebija iegūti pierādījumi par to, ka L.Z. būtu apzināti sadarbojies ar LPSR VDK, slepeni sniedzis LPSR VDK informāciju par kādu personu vai būtu slepeni izpildījis LPSR VDK uzdevumus, līdz ar to tiesa atzina, ka nav konstatējams fakts, ka L.Z. būtu slepeni sadarbojies ar LPSR VDK, bijis LPSR VDK informators aģenta vai uzticības personas statusā.

Lietas dalībnieki tiesas spriedumu nebija pārsūdzējuši, tāpēc spriedums 2013. gada 30. aprīlī stājās spēkā.

2.2. 2012. gada tiesu prakse

2012. gadā tiesas izskatīja 3 pārbaudes lietas un visos gadījumos tiesa nekonstatēja sadarbības ar LPSR VDK faktu.

Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesa 2012. gada 13. jūlijā lietā Nr. 18/03.2012 (K30-0925-12) taisīja spriedumu par sadarbības fakta nekonstatēšanu. Pārbaudes lieta ierosināta, pamatojoties uz personas iesniegumu. Tiesai vērtēšanai bija nodoti līdzīgi iepriekš aprakstītajam pierādījumi, proti, LPSR VDK aģenta alfabētiskās un statistiskās uzskaites kartītes formas F-3 kopija, aģentu personas un darba lietu reģistrācijas žurnāla 51. sējuma titullapas un 43. lapas kopijas (no dokumentiem izriet, ka V.I. aģenta kategorijā savervēts 1985. gada 28. martā ar pseidonīmu "N.", vervētājs VDK 5. daļas 6. nodaļas operatīvais darbinieks L.Š., aģents reģistrēts VDK 10. daļā, piešķirot darba un p. l. Nr. 21658, ziņu par izslēgšanu no aģentūras aparāta nav). Šajā lietā bija iesniegti TSDC rīcībā esošajā LPSR VDK Informācijas analīzes daļas elektroniskajā datu bāzē atrasti aģenta "N." (p. l. Nr. 21658) trīs ziņojumi par citu personu rīcību. Pārbaudes lietas prokurora atzinumā norādīts, ka noprotināt bijušo LPSR VDK 5. daļas 6. nodaļas priekšnieku J.Š., kurš noformējis aģenta "N." ziņojumus, nebija iespējams, jo viņš ir 1999. gada 19. jūlija miris, kā arī nebija iespējams noprotināt bijušo VDK 5. daļas 6. nodaļas

priekšnieka vietnieku V.M., jo viņš arī ir miris. Prokurors atzinumā atzina, ka nebija iespējams iegūt pierādījumus, kas ļautu izdarīt kategorisku secinājumu par V.I. apzinātu slepenu sadarbību ar VDK. Tāpat iegūt papildus pierādījumus nebija iespējams, jo aģentu personu un darba lietas ir izvestas no Latvijas.

Tiesas sēdē bija nopratināta pārbaudāmā persona un LPSR VDK darbinieks L.Š., kurš kā vervētājs norādīts uzskaites kartītē.

Pārbaudāmā persona V.I. noliedza sadarbības faktu, kā arī norādīja, ka ziņojumos minētās personas nepazīst. V.I. par pseidonīmu "N." neko nevarēja paskaidrot, ar šādu pseidonīmu nekad nav parakstījis. LPSR VDK darbinieku L.Š., kurš norādīts kā vervētājs, nepazīstot un nekad neesot ar viņu ticis. Tāpat LPSR VDK darbinieku J.Š. nepazīstot un neesot ticis.

Liecinieks L.Š. tiesas sēdē liecināja, ka pārbaudāmo personu nepazīst un nekad nav saticis. Liecinieks LPSR VDK 5. daļas 6. nodaļā sācis strādāt 1984. gadā un nostrādājis līdz 1988. gadam. 1988. gadā bija nozīmēts Rīgas pilsētas daļā. LPSR VDK 5. daļas 6. nodaļa nodarbojās ar pretizlūkošanu antisemītisku centru izveidošanā LPSR teritorijā. LPSR VDK 5. daļas priekšnieks bijis J.Š. Apskatījis liecību sniegšanas laikā uzrādīto aģenta "N." uzskaites kartītes kserokopiju liecināja, ka šo kartīti nav aizpildījis, un ka viņam "uz sakariem" aģents ar pseidonīmu "N." neesot bijis. Pārejot strādāt uz Rīgas pilsētas daļu, savu aģentūru nodevis daļas priekšniekam J.Š. Iespējams, ka kādu no saviem aģentiem ņēmis līdzi, bet tādā gadījumā tie bija aģenti, kuri bija tikai formāli noformēti kā aģenti, izmantojot kādas personas datus, pašai personai to nemaz nezinot. Šādu formālu aģentu vārdā LPSR VDK operatīvie darbinieki nereti paši sagatavoja un parakstīja ziņojumus, lai varētu atskaitīties savai priekšniecībai par savu un aģentu sadarbību. Liecinieks liecināja, ka bija arī gadījumi, kad nodaļas priekšnieks iedeva operatīvajam darbiniekam kādas personas datus, pašai personai to nemaz nezinot, un operatīvais darbinieks, nezinot šo personu, noformēja formāla aģenta lietu. Par LPSR VDK Informācijas analīzes daļas elektroniskās datu bāzes izdrukām, kur ir ievietoti aģenta "N." ziņojumi, neko liecināt nevarot, jo neatceroties, ka tos būtu saņēmis vai noformējis.

Tiesa atzina, ka, neskatoties, ka V.I. saskaņā ar LPSR VDK aģenta alfabētiskās un statistiskajās kartītēs F-3 fiksēto, 1985. gada 28.

martā bija savervēts kā aģents ar pseidonīmu "N.", p. l. Nr. 1561 (no 1985. gada 29. marta līdz 1990. gada decembrim "N." p. l. Nr. 21658), un ka LPSR VDK Informācijas analīzes daļas elektroniskajā datu bāzē ir atrasti aģenta "N." trīs ziņojumi, lietā nav citu pierādījumu, kas neapšaubāmi pierādītu apstākļus par V.I. apzinātas sadarbības faktu ar LPSR VDK un to, ka V.I. ir bijis LPSR VDK informators. Tiesa atzina, ka pārbaudes lietas materiālos ir tikai uzskaites dokumentu un ziņojumu kopijas, bet nav operatīvās lietas, darba lietas, ziņojumi vai kādi citi dokumenti ar V.I. parakstiem.

Lietas dalībnieki tiesas spriedumu nepārsūdzēja, tāpēc spriedums 2012. gada 31. jūlijā stājās spēkā.

Jūrmalas pilsētas tiesa 2012. gada 16. janvārī lietā Nr. 18/01.2011 (K17-0132-12) pieņēma spriedumu par sadarbības fakta nekonstatēšanu. Pārbaudes lieta ierosināta, pamatojoties uz personas iesniegumu. Tiesai vērtēšanai bija nodoti līdzīgi iepriekš aprakstītajam pierādījumi, proti, LPSR VDK aģenta alfabētiskās un statistiskās uzskaites kartīšu formas F-3 kopijas, aģentu personas un darba lietu reģistrācijas žurnāla 52. sējuma titullapas un 71. lapas kopijas (no saņemtiem dokumentiem izriet, ka H.O. aģenta kategorijā savervēts 1986. gada 27. janvārī, viņam piešķirts pseidonīms "U.", vervētājs LPSR VDK 5. daļas 2. nodaļas operatīvais darbinieks J.M., dokumentus parakstījis daļas priekšnieka vietnieks F.S., aģents reģistrēts LPSR VDK 10. daļā, piešķirot darba un p. l. Nr. 22294. No lietas materiāliem izriet, ka TSDC rīcībā esošajās LPSR VDK operatīvajās lietās nav atrasti aģenta "U." ziņojumi vai citi materiāli, kuros būtu minēts aģents "U.", kā arī LPSR VDK Informācijas analīzes daļas elektroniskajā datu bāzē nav atrasti aģenta "U." ziņojumi. Nav atrasti arī citu aģentu ziņojumi, kuros būtu minēts H.O.

Pārbaudes lietas prokurora atzinumā norādīts, ka nebija iespējams iegūt pierādījumus, kas ļautu izdarīt kategorisku secinājumu par H.O. apzinātu slepenu sadarbību ar VDK. Tāpat nebija iespējams iegūt papildus pierādījumus.

Tiesas sēdē bija nopratināta pārbaudāmā persona H.O., kurš apzinātu, slepenu sadarbību ar LPSR VDK neatzina un LPSR VDK darbinieks J.M., kurš noliedza, ka H.O. bija apzināti un slepeni sadarbojies ar LPSR VDK, aģenta kategorijā H.O. reģistrējies, pildot vervēšanas plānu.

Tiesa konstatēja, ka aģentu vervēšanas mehānismu un aģentūras uzskaiti LPSR VDK iestādēs veica saskaņā ar Padomju Sociālistisko Republiku Savienība (PSRS) VDK 1983. gada 4. jūlija pavēli Nr. 00140 "Par nolikuma "Par PSRS VDK iestāžu aģentūras aparātu un uzticības personām" spēkā stāšanos" un pavēli Nr. 00145 "Par instrukcijas "Par PSRS VDK aģentūras uzskaiti" apstiprināšanu", kuras nosaka aģentu uzskaites slepenību un aģentu konspiratīvo statusu, segvārda izvēli konspirācijas nolūkos, kā arī citus jautājumus. Tiesa atzina, ka aģenta uzskaites kartītes, kas aizpildītas uz H.O. vārda, ietilpa vienotā LPSR VDK aģentūras uzskaites un reģistrācijas sistēmā, ka dokumenti ir autentiski, kas ir aizpildīti tajos uzrādītajā laikā un kārtībā, un tāad pārbaudāmā persona no 1986. gada 27. janvāra līdz LPSR VDK likvidācijai 1991. gada 24. augustā bija LPSR VDK aģentūras aparāta uzskaitē aģenta kategorijā ar segvārdu "U."

Tiesa atzina, ka pārbaudes lietā nav iegūti pierādījumi, ka H.O. ir piekritis sadarbībai, izvēlējis segvārdu, ticies ar LPSR VDK darbiniekiem informācijas sniegšanai vai uzdevumu saņemšanai, saņēmis jebkādu atlīdzību par sadarbību, parakstījis LPSR VDK adresētos dokumentus ar segvārdu vai savu vārdu, vai arī viņa vārdā to būtu darījis LPSR VDK operatīvais darbinieks.

Lietas dalībnieki tiesas spriedumu nepārsūdzēja, tādēļ 2012. gada 27. janvārī spriedums stājās spēkā.

Rīgas pilsētas Centra rajona tiesa 2012. gada 3. septembrī lietā Nr. 18/04.2012 (K27-0478-12) taisīja spriedumu par sadarbības fakta nekonstatēšanu. Pārbaudes lieta ierosināta, pamatojoties uz personas iesniegumu. Tiesai vērtēšanai bija nodoti līdzīgi iepriekš aprakstītajam pierādījumi, proti, LPSR VDK aģenta alfabētiskās uzskaites kartītes formas F-3 kopija, aģentu personas un darba lietu reģistrācijas žurnāla 39. sējuma titullapas un 39. lapas kopijas (no dokumentiem izriet, ka A.S. aģenta kategorijā savervēts 1974. gada 22. janvārī ar pseidonīmu "A.", vervētājs LPSR VDK 2. daļas 8. nodaļas operatīvais darbinieks A.V., aģents reģistrēts LPSR VDK 10. daļā, piešķirot darba un p. l. Nr. 15320, ziņu par izslēgšanu no aģentūras aparāta nav, personīgā aģenta lieta nodota LPSR VDK arhīvā 1989. gada 29. novembrī, piešķirot arhīva Nr. 81504, aģenta darba lieta iznīcināta 1990. gada 28. februārī, iznīcināšanas akta Nr. 888). No lietas materiāliem izriet, ka TSDC rīcībā esošajās LPSR VDK operatīvajās

lietās nav atrasti aģenta "A." (p. l. Nr. 115320) ziņojumi vai citi materiāli, kuros būtu minēts aģents "A.", kā arī LPSR VDK Informācijas analīzes daļas elektroniskajā datu bāzē nav atrasti aģenta "A." ziņojumi, nav atrasti citu aģentu ziņojumi, kuros būtu minēts A.S.

Pārbaudes lietas prokurora atzinumā norādīts, ka nebija iespējams iegūt pierādījumus, kas ļautu izdarīt kategorisku secinājumu par A.S. apzinātu slepenu sadarbību ar LPSR VDK. Tāpat nebija iespējams iegūt papildus pierādījumus.

Tiesas sēdē bija nopratināta pārbaudāmā persona, kas noliedza sadarbības ar LPSR VDK faktu.

Tiesa atzina, ka tiesas sēdē nebija iegūti pierādījumi tam, ka A.S. būtu apzināti sadarbojies ar LPSR VDK, slepeni sniedzis LPSR VDK informāciju par kādu personu vai būtu slepeni izpildījis LPSR VDK uzdevumus, līdz ar to nav konstatējams fakts, ka A.S. būtu slepeni sadarbojies ar LPSR VDK, bijis LPSR VDK informators aģenta vai uzticības personas statusā.

Lietas dalībnieki tiesas spriedumu nav pārsūdzējuši, tādēļ 2012. gada 14. septembrī spriedums stājās spēkā.

2.3. 2011. gada tiesu prakse

Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2011. gada 23. marta spriedumā lietā Nr. 7/372 (K30-442/2011) tiesa kā vienu no argumentiem sadarbības ar LPSR VDK fakta nekonstatēšanai spriedumā minējusi Kriminālprocesa likuma 19. panta trešo daļu, kas paredz, ka visas saprātīgās šaubas par vainu, kuras nav iespējams novērst, jāvērtē par labu personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību.

Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2011. gada 3. februāra sprieduma lietā Nr.7/373 (K30-459/10) taisīšanā, nekonstatējot sadarbības ar LPSR VDK faktu, būtiska izrādījusies liecinieka, LPSR VDK darbinieka, liecība tiesā. Personas I.G. aģenta "B." alfabētisko un statistisko uzskaites kartīti noformējis viņš, sakarus uzturējis caur LPSR VDK rezidentu V.S., kurš pēc aiziešanas pensijā strādāja par inspektoru tūrisma apvienībā "Intūrists". V.S. paskaidrojis, ka viņam ir labas attiecības ar I.G., V.S. sagatavojis I.G. anketu. To, vai I.G. sadarbojusies ar LPSR VDK neatceras, jo viņš ar pārbaudāmo personu ticis kā ar "Intūrista" darbinieci. To, vai I.G. sniegusi kādu

informāciju neatceras, tomēr pieļāva, ka personas uzskaites kartītes aizpildītas ar atpakaļejošu datumu un ka dokumentus noformējis plāna pēc.

2.4. 2010. gada tiesu prakse

Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesas 2010. gada 17. septembra spriedums lietā Nr. 7/371 (K32-432-10), nekonstatējot sadarbību ar LPSR VDK faktu, taisīt, lielākoties ievērojot liecinieka, bijušā VDK darbinieka, liecību tiesā. Liecinieks norādīja, ka pārbaudāmās personas V.R. uzvārds viņam ir zināms; liecināja, ka 1987. un 1988. gadā viņš strādāja VDK 4. nodaļā, viņam bija 6 aģenti, no tiem 3 darbojās pretizlūkošanā, 2 aģenti bija formāli, un bija arī V.R. 1988. gada beigās viņam bija dots uzdevums izpētīt un iefiltrēt vairākus aģentus "NATO Francijas specdienestā". Izskatot personu lietas, izvēlējās V.R., jo viņš zināja vairākas valodas, arī franču valodu. Viņš ar V.R. tikās vienu vai divas reizes, lai iepazītos un pārrunātu sadarbību. Tad liecinieks esot sagatavojis personas lietu un aģenta kartiņas, parakstīja un ielicis seifā. Tā esot bijis jārikojas, lai varētu atskaitīties priekšniecībai par aģenta vervēšanu. 1989. gada beigās aģents, ko LPSR VDK vēlējās pārvest uz Francijas kuģu reisiem, gāja bojā savā dzīvesvietā, un operācija tā arī netika īstenota. Rezultātā pēc Padomju Savienības sabrukuma V.R. kartiņa tā arī esot palikusi.

Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2010. gada 2. decembra spriedums lietā Nr. 7/374 (K29-1559-10), nekonstatējot sadarbības faktu, taisīts, galvenokārt, pamatojoties uz liecinieka, bijušā LPSR VDK darbinieka, liecību tiesā. Liecinieks liecināja, ka pārbaudāmo personu redz pirmo reizi. Viņš strādāja LPSR VDK Liepājā par daļas priekšnieka vietnieku. Liecinieks atzina, ka parakstījis uzskaites kartiņu. Darbinieks V.S. sagatavojis dokumentus, un, tā kā visi dokumenti bijuši kārtībā, tad viņš tos tikai parakstījis. Liecinieks pats ar pārbaudāmo personu neesot ticis, vervēšanu neapstiprinot, kādi precīzi materiāli bijuši, neatceroties, un pseidonīms "D." neko neizsakot, ziņojumus neesot lasījis.

2.5. 2009. gada tiesu prakse

Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2009. gada 8. aprīļa spriedums lietā Nr. 7/368 (K29-865/09), nekonstatējot sadarbību ar LPSR VDK faktu, galvenokārt, pamatots ar liecinieka, bijušā LPSR VDK darbinieka, liecību tiesā. Liecinieks liecinājis, ka varēja būt, ka cilvēkam ir noformēta kartīte, bet viņš nezināja, ka ir aģents. Tāpat liecinieks liecināja, ka uzrādīto kartīti viņš parakstīja 1988. gadā, ka kartīti varēja noslēgt tikai tad, kad darbinieks to zināja, bet bija gadījumi, kad kartīti aizpildīja nevienojoties. Viņa nodaļas darbinieki stādījās priekšā kā milicijas darbinieki.

Tukuma rajona tiesas 2009. gada 13. novembra spriedums lietā Nr. 7/370 (K37-212/09), nekonstatējot sadarbības ar LPSR VDK faktu, taisīt ievērojot sekojošos apsvērumus. Spriedumā konstatēts, ka atbilstoši 1983. gada 4. jūlijā apstiprinātajam ar PSRS VDK priekšsēdētāja Viktora Čebrikova pavēli Nr. 00140 nolikumam "Par aģentūras aparātu un uzticības personām PSRS Valsts drošības komitejā" (apskates protokols pārbaudes lietas 69. – 71. lapa) VDK operatīvajam darbiniekam, kurš strādā ar aģentu, regulāri jāveic kontroltikšanās ar aģentu un, tiekoties ar operatīvo darbinieku, aģentam jāatskaitās par uzdotā uzdevuma izpildi, jānoskaidro informācijas iegūšanas apstākļi un uzdevuma nepildīšanas iemesli. Aģentam piedaloties, jāizstrādā jauns uzdevums un jānosaka uzdevuma izpildes veidi, aģenta uzvedība. Iegūtā informācija jānoformē rakstveidā aģentūras ziņojuma veidā. Fakti aģentam jāizklāsta precīzi. Aģenta darba lietā jāievieto aģenta oriģinālie ziņojumi. Motivējot taisīto spriedumu, tiesa norādīja, ka pārbaudes lietā ir tikai uzskaites dokumentu kopijas, nav operatīvās lietas, darba lietas, nav dokumentu ar pārbaudāmās personas I.G. parakstiem. Tiesas ieskatā arī pārbaudāmās personas vaļsirdīgie paskaidrojumi par sarunu ar armijas rotas komandiera vietnieku, tikšanās ar milicijas darbiniekiem, kas, iespējams, bijuši LPSR VDK darbinieki, nav vērtējami kā pietiekami pierādījumi, kas apstiprina viņa sadarbības mērķi – slepenu informācijas sniegšanu par citām personām, citu LPSR VDK uzdevumu izpildi.

2.6. 2008. gada tiesu prakse

Ventspils tiesas 2008. gada 4. marta spriedums lietā Nr. 7/279 (K40-229/06), nekonstatējot sadarbības ar LPSR VDK faktu, taisīt, pamatojoties uz liecinieka, bijušā LPSR VDK darbinieka, liecību tiesā. Liecinieks liecināja, ka viņš bijis LPSR VDK Ventspils pilsētas daļas priekšnieka vietnieks, ka aģentu ar pseidonīmu "V." neatceras un ar pārbaudāmo personu V.Ž. nav pazīstams. Liecinieks gan atzinis, ka ar aģentūras ziņojumiem, kuri pieņemti no aģenta "V." un kurus pieņēmis operatīvais darbinieks V.J., ir iepazīties, jo pārraudzījis V.J. darbu, taču nav organizējis kontroltikšanos ar attiecīgo aģentu.

Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2008. gada 7. janvāra spriedums lietā Nr. 7/354 (K30-0122-08), nekonstatējot sadarbības ar LPSR VDK faktu, taisīts, ievērojot sekojošus apsvērumus. Pārbaudes lieta ierosināta, pamatojoties uz pēc personas iesniegumu. Spriedumā norādīts, ka no TSDC saņemta aģentu personas un darba lietu reģistrācijas žurnāla lapas kopija (no dokumenta izriet, ka D.R. aģenta kategorijā savervēts 1969. gada 5. augustā ar pseidonīmu "E.", aģents reģistrēts LPSR VDK 10. daļā, piešķirot darba un p. l. Nr. 13532. No lietas materiāliem izriet, ka TSDC rīcībā esošajās LPSR VDK operatīvajās lietās nav atrasti aģenta "E." ziņojumi vai citi materiāli, kuros būtu minēts aģents "E.", kā arī LPSR VDK Informācijas analīzes daļas elektroniskajā datu bāzē nav atrasti aģenta "E." ziņojumi, nav atrasti citu aģentu ziņojumi, kuros būtu minēts D.R.

Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas tiesas 2008. gada 19. marta spriedums lietā Nr. 7-362 (K31-72/08), nekonstatējot sadarbību ar LPSR VDK faktu, taisīts, ievērojot sekojošo. Spriedumā norādīts, ka no TSDC saņemta LPSR VDK aģenta alfabētiskās un statistiskās uzskaites kartīšu formas F-3 kopijas (no dokumentiem izriet, ka S.S. aģenta kategorijā savervēts 1988. gada 25. jūlijā ar pseidonīmu "O.", aģents reģistrēts LPSR VDK 10. daļā, piešķirot darba un p. l. Nr. 23704. No lietas materiāliem izriet, ka TSDC rīcībā esošajās LPSR VDK operatīvajās lietās nav atrasti aģenta "O." ziņojumi vai citi materiāli, kuros būtu minēts aģents "O.", kā arī LPSR VDK Informācijas analīzes daļas elektroniskajā datu bāzē nav atrasti aģenta "O." ziņojumi, nav atrasti citu aģentu ziņojumi, kuros būtu minēts S.S.

Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2008. gada 7. janvāra spriedums lietā Nr. 7/363 (K30-0313-08), nekonstatējot sadarbību ar LPSR VDK faktu, taisīts, pamatojoties uz sekojošo. Pārbaudes lieta ierosināta, pamatojoties uz personas iesniegumu. Spriedumā norādīts, ka no TSDC saņemta LPSR VDK aģenta alfabētiskās un statistiskās uzskaites kartiņu formas F-3 kopijas (no dokumentiem izriet, ka A.S. aģenta kategorijā savervēts 1984. gada 29. augustā ar pseidonīmu "T.", aģents reģistrēts VDK 10. daļā, piešķirot darba un p. l. Nr. 21205. No lietas materiāliem izriet, ka TSDC rīcībā esošajās bijušās LPSR VDK operatīvajās lietās nav atrasti aģenta "T." ziņojumi vai citi materiāli, kuros būtu minēts aģents "T.", kā arī LPSR VDK Informācijas analīzes daļas elektroniskajā datu bāzē nav atrasti aģenta "T." ziņojumi, nav atrasti citu aģentu ziņojumi, kuros būtu minēts A.S.

Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2008. gada 13. marta spriedums lietā Nr. 7/364 (K30-0314-08), nekonstatējot sadarbības ar LPSR VDK faktu, taisīts, ievērojot sekojošo. Pārbaudes lieta ierosināta, pamatojoties uz personas iesniegumu. Spriedumā norādīts, ka no TSDC saņemta LPSR VDK aģenta alfabētiskās un statistiskās uzskaites kartiņu formas F-3 kopijas (no dokumentiem redzams, ka A.H. aģenta kategorijā savervēts 1983. gada 24. novembrī ar pseidonīmu "P.", aģents reģistrēts VDK 10. daļā, piešķirot darba un p. l. Nr. 20649. No lietas materiāliem izriet, ka TSDC rīcībā esošajās LPSR VDK operatīvajās lietās nav atrasti aģenta "P." ziņojumi vai citi materiāli, kuros būtu minēts aģents "P.", kā arī LPSR VDK Informācijas analīzes daļas elektroniskajā datu bāzē nav atrasti aģenta "P." ziņojumi, nav atrasti citu aģentu ziņojumi, kuros būtu minēts A.H.

Ventspils tiesas 2008. gada 31. marta spriedums lietā Nr. 7/365 (K40-0167-08), nekonstatējot sadarbību ar LPSR VDK faktu, taisīts, galvenokārt, pamatojoties uz liecinieka, bijušā VDK darbinieka, liecību tiesā. Liecinieks liecināja, ka LPSR VDK sācis strādāt no 1979. gada un nostrādājis līdz 1991. gadam. Viņš strādājis LPSR VDK 4. daļā par operatīvo pilnvaroto. Lieciniekam uzrādīta aģenta "M." uzskaites kartīte. Liecinieks pārbaudāmo personu vārdā L.O., uz ko attiecināma uzskaites kartīte, viņš nepazīst un ar šo cilvēku neesot ticis. Tāpat liecinieks norādījis, ka to, kas aizpildījis kartīti, vadoties pēc rokraksta viņš noteikt nevar.

Liepājas tiesas 2008. gada 23. jūlija spriedums lietā Nr. 7/366 (K20-0423-08), nekonstatējot sadarbību ar LPSR VDK faktu, taisīt, ievērojot sekojošo. No TSDC saņemta LPSR VDK aģenta alfabētiskās un statistiskās uzskaites kartīšu formas F-3 kopijas. No lietas materiāliem izriet, ka TSDC rīcībā esošajās LPSR VDK operatīvajās lietās nav atrasti pārbaudāmās personas I.D. ziņojumi vai citi materiāli, kuros būtu minēts I.D.. Tāpat LPSR VDK Informācijas analīzes daļas elektroniskajā datu bāzē nav atrasti I.D. ziņojumi, nav atrasti citu aģentu ziņojumi, kuros būtu minēts I.D.

2.7. Tiesu prakses sadarbības ar LPSR VDK fakta procesuālo aspektu analīze

Visos iepriekšminētajos gadījumos pierādījumu apjoms ir vienāds un to saturs ir līdzīgs, un šajos gadījumos tiesa nekonstatēja pārbaudāmās personas sadarbības ar LPSR VDK faktu, norādot, ka nav iegūti pietiekoši un neapšaubāmi pierādījumi, kas pierādītu apstākļus par pārbaudāmās personas apzinātas sadarbības faktu.

Novērtējot iepriekšminēto pārbaudes lietu materiālus un tiesai nodotu pierādījumu saturu, viennozīmīgi var izdarīt secinājumu, ka visos gadījumos, kad pārbaudes laikā ir iegūti un tiesai nodoti pierādījumi – LPSR VDK aģenta alfabētiskās uzskaites kartītes formas F-3 kopija, aģentu personas un darba lietu reģistrācijas žurnāla titullapas un attiecīgās lapas par lietas reģistrāciju kopijas, ziņas par to, ka TSDC rīcībā esošajās LPSR VDK operatīvajās lietās nav atrasti attiecīgā aģenta ziņojumi vai citi materiāli, kuros būtu minēts aģents, kā arī ziņas par to, ka LPSR VDK Informācijas analīzes daļas elektroniskajā datu bāzē nav atrasti attiecīgā aģenta ziņojumi, nav atrasti citu aģentu ziņojumi, kuros būtu minēts aģents –, tiesa vienmēr atzina, ka nav iegūti pierādījumi tam, ka pārbaudāmā persona būtu apzināti sadarbojusies ar LPSR VDK un līdz ar to pārbaudāmo personu neatzina par LPSR VDK darbinieku vai informatoru.

3. Sadarbības ar LPSR VDK fakta konstatēšanas gadījumu vispārīga analīze

3.1. 2010. gada 16. novembra Ogres rajona tiesas spriedums lietā Nr. 7/367 (K240049/10)

Šī ziņojama sagatavošanas brīdī pēdējais gadījums, kad pārbaudāmo personu atzina par LPSR VDK informatoru, konstatējot personas slepenas sadarbības ar LPSR VDK faktu, bija 2010. gada 16. novembris, kad Ogres rajona tiesa taisīja spriedumu lietā Nr. 7/367 (K240049/10).

Pārbaudes lieta bija ierosināta, pamatojoties uz pašas personas iesniegumu. Pārbaudāmā persona O.T. 2008. gada 11. augusta iesniegumā Ģenerālprokuratūras Reabilitācijas un specdienestu lietu prokuratūrai lūdza ierosināt pārbaudes lietu par sadarbības ar LPSR VDK faktu no 1982. līdz 1989. gadam. Iesniegumā pārbaudāmā persona atzina, ka bija savervēta un piekrita būt par informatoru un regulāri rakstīja ziņojumus, kā esot prasīts. Iesniegumā norādīja, ka ziņojumos rakstīja tikai par nebūšanām un nelikumībām, kas tajā laikā bija vērojamas, bet neesot rakstījusi nevienu ziņojumu vai veikusi kādu darbību, kas būtu kalpojusi patiesajām “čekas” interesēm un mērķiem. Iesniegumā norādīja, ka piekrita būt par informatoru, jo saprata, ka nevarēs turpināt docēt Daugavpils pedagoģiskajā institūtā, ja nepiekritīs. Persona minēja arī piemēru par vācu valodas docētāja un viņa ģimenes pašnāvības faktu, nesaņemot dzīvokli un atbilstošu darbu. Tāpat O.T. norādīja, ka “čeka” laikā noteica katra docētāja dzīves perspektīvas. Iesniegumā O.T. apliecināja, ka ir sapratusi, ka savervēta esot tikai tāpēc, lai viņu varētu patstāvīgi kontrolēt, tādēļ uzskata, ka pēc būtības ar “čeku” nav sadarbojusies (pārbaudes lietas 3. – 4. lapa).

Tiesas spriedumā norādīts, ka TSDC rīcībā esošajās LPSR VDK operatīvajās lietās nav atrasti aģenta “L.” (p. l. Nr. 20476) aģentūras ziņojumi vai citi materiāli, kuros būtu minēts aģents (pārbaudes lietas 58. lapa). TSDC rīcībā esošajā LPSR VDK Informācijas analīzes daļas elektroniskajā datu bāzē nav atrasti aģenta “L.” ziņojumi. Nav atrasti arī citu aģentu ziņojumi, kuros būtu minēts O.T. (pārbaudes lietas 56. lapa).

Tiesa atzina, ka ir pierādīta pārbaudāmas personas O.T. subjektīvā attieksme pret sadarbību, jo viņš, būdams atbildīga amatpersona augstākās izglītības mācību iestādē, ieguvis augstāko izglītību, nevarēja neapzināties, ka tiekoties ar LPSR VDK pārstāvjiem slepenības apstākļos, izvēloties šim nolūkam pseidonīmu un sniedzot LPSR VDK pārstāvjiem mutvārdu informāciju un rakstveida ziņojumus parakstītus ar pseidonīmu, faktiski pilda LPSR VDK informatora funkcijas. Šos faktus atzīst pati pārbaudāmā persona.

Tiesa spriedumā norādīja, ka fakts par to, ka TSDC rīcībā esošajās LPSR VDK operatīvajās lietās un Informācijas analīzes daļas elektroniskajā datu bāzē nav atrasti aģenta "L." aģentūras ziņojumi un citi materiāli, kuros būtu minēts aģents, nav pierādījums tam, ka šādi ziņojumi nebija rakstīti, jo šādus faktus min pats O.T. kā pārbaudāmā persona savā iesniegumā. Turklāt par ziņojumu rakstīšanu ar pseidonīmu O.T. liecināja arī iztiesāšanās. Vadoties no ziņām par LPSR VDK arhīva dokumentiem, redzams, ka TSDC rīcībā esošie dokumenti ir nepilnīgi, LPSR VDK galvenie dokumenti – LPSR VDK aģentu personu un darba lietas neatrodas Latvijā, līdz ar to šie dokumenti nav pieejami Latvijas valsts institūcijām.

Tiesa konstatēja, ka pārbaudāmā persona šo sadarbību ar LPSR VDK ir atzinis, atzinis piekrišanu sadarbībai, skaidrojot savus subjektīvos motīvus, segvārda izvēli, kur aktīva loma bija pārbaudāmajai personai, un ziņojumu rakstīšanu ar segvārdu, naudas atlīdzības saņemšanu, tikšanās slepenības apstākļos konspiratīvajos dzīvokļos un LPSR VDK darbinieku dienesta automašīnās kā Daugavpilī, tā Ogrē. Vienīgi pārbaudāmā persona uzskatīja, ka sadarbība esot bijusi formāla, jo neesot realizējis LPSR VDK mērķus, un viņa rakstītie ziņojumu nevienai personai neko ļaunu nodarīt nevarēja.

Tiesa, izvērtējot LPSR VDK darbību reglamentējošos dokumentus, kas bija apskatīti šajā pārbaudes lietā, izvērtējot liecinieku kopumā izvairīgās liecības no ļoti konkrētu fakti minēšanas, atzina, ka tiesas ieskatā pārbaudāmās personas kompetencē nebija izvērtēt savu ziņojumu satura nozīmību, to, vai tie kādam varēja kaitēt, vai tie palīdzēja īstenot kādas LPSR VDK intereses, jo tas bija LPSR VDK darbinieku kompetencē lemt ko un kā izmantot no rakstveida ziņojumiem vai mutvārdu informācijas, ko sniedza aģents. Izšķirošais fakts ir jebkādas informācijas sniegšana slepenības apstākļos ar

pseidonīmu aģenta statusā, kas tiesas vērtējumā kā fakts ir pilnībā pierādīts šajā pārbaudes lietā. Minēto tiesas pārliecību pastiprināja liecinieka Ē.A. liecinātais, ka ne katra aktivitāte bija izmantojama, vienlaicīgi ne katra pasivitāte bija neizmantojama.

Tiesa atzina, ka pārbaudāmās personas viedoklim par ziņojumu saturu, kuri apliecinot tikai formālu sadarbību, nevis sadarbību LPSR VDK mērķu īstenošanas aspektā, sadarbības fakta konstatēšanai nav izšķirīga nozīme, jo Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments savā 1997. gada 14. janvāra lēmumā norādījis, ka, piemērojot Likuma par VDK dokumentiem, jāievēro, ka šī likuma 14. panta 6. punktā paredzēts konstatēt sadarbības faktu, nevis aģenta sniegto ziņu saturu vai to kvalitāti.

Minēto tiesas spriedumu lietas dalībnieki nebija pārsūdzējuši, tāpēc 2010. gada 31. decembrī spriedums stājās spēkā.

Novērtējot iepriekšminēto tiesas spriedumu, ir pamats atzīt, ka tiesas spriedums par pārbaudāmās personas atzīšanu par LPSR VDK informatoru ir balstīts uz pašas personas sadarbības fakta atzīšanu un liecinieku izvairīgajām liecībām (tiesas konstatējums), kaut gan tiesas sēdē arī liecinieki nenoliedza tikšanās ar pārbaudāmo personu un informācijas saņemšanu, jo, salīdzinot ar citām iepriekš aprakstītajām lietām, šajā pārbaudes lietā citi pierādījumi nebija iegūti.

3.2. Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesu kolēģijas 2007. gada 29. maija spriedums lietā KA04-417/07

2007. gadā tiesās izskatītas 17 pārbaudes lietas, no kurām vienā konstatēts sadarbības ar LPSR VDK fakts.

Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesu kolēģija 2007. gada 29. maijā, izskatot prokurora apelācijas protestu, atcēla Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas tiesas 2007. gada 2. marta spriedumu un konstatēja faktu, ka L.P. ir apzināti sadarbojies ar LPSR VDK un bijis tās informators (KA04-417/07).

Tiesas spriedumā norādīts, ka saskaņā ar Ģenerālprokuratūras Rehabilitācijas un specdienestu lietu prokuratūras prokurora atzinumu pārbaudes lietā par L.P. sadarbības ar LPSR VDK fakta konstatēšanu, L.P. sadarbība ar LPSR VDK konstatēta, pamatojoties uz sekojošo. No TSDC saņemtas aģenta ("A." p. l. Nr. 20068) divas alfabētiskās un

statistikās uzskaites kartītes F-3 kopijas, kuras aizpildītas uz L.P. vārda, no šiem dokumentiem redzams, ka L.P. savervēts 1982. gada 15. novembrī aģenta kategorijā ar pseidonīmu "A.", piešķirot aģenta darba un p. l. Nr. 20068, vervētājs LPSR VDK 2. daļas 1. nodaļas darbinieks V.K., aģenta uzskaites kartītes esot parakstījis LPSR VDK 2. daļas priekšnieka vietnieks G., L.P. nav izslēgta no aģentūras aparāta. TSDC rīcībā esošajā LPSR VDK Informācijas analīzes daļas elektroniskajā datu bāzē ir atrastas aģenta "A." ziņojumu kopijas DS-0309683, 0309733, 0310630, 0311262, 0311264, kuras ir sniedzis aģents "A."

Pārbaudāmā persona L.P. tiesas sēdē iesniegto apelācijas protestu neatzina par pamatotu un paskaidroja, ka nekad nav apzināti sadarbojusies ar LPSR VDK, uzturēja pirmās instances tiesas sēdē sniegtās liecības. Papildus L.P. paskaidroja, ka viņa bijusi spiesta gan parakstīties par ziņu neizpaušanu, gan ierasties uz tikšanos ar V.K., pretējā gadījumā viņas karjeras izaugsme būtu izbeigta, kā arī viņas tēvs, kurš tajā laikā ieņēma augstu posteni uzņēmumā Z., būtu zaudējis darbu. Nekad nekādus ziņojumus viņa nav rakstījusi, no personām, par kurām it kā sniegusi informāciju, pazīst tikai J.G. Tikšanās ar V.K. notikušas parasti kafejnīcās, un viņu sarunas bijušas par ģimenēm, bērniem un darbu.

Tiesa atzina, ka saskaņā ar Likums par VDK dokumentiem 14. panta 6. punktu, piemērojot šo likumu, paredzēts konstatēt sadarbības faktu, nevis aģenta sniegto ziņu saturu vai kvalitāti.

Tiesas sēdē liecinieks V.K. liecināja, ka viņš LPSR VDK strādājis no 1971. līdz 1991. gadam. VDK 2. daļā strādājis dažādos amatos. Par aģentu "A." var liecināt, ka aģenta kartīte aizpildīta uz L.P. vārda, ir ticis ar šo cilvēku un pazīst viņu. Aģenta kartīti aizpildījis viņš (V.K.), atpazīst savu rokrakstu. L.P. pazīst kopš laika, kad strādājis Rīgas politehniskajā institūtā par docētāju. L.P. bijusi studente un kursa Komjaunatnes biroja locekle. Tikšanās ar L.P. notikušas bieži, jo viņu vasarnīcas atradušās kaimiņos. L.P. zinājusi, ka viņš strādā LPSR VDK, ko arī neslēpa. 1981. gadā bija saņemts rakstisks norādījums no Maskavas 2. galvenās VDK pārvaldes pārbaudīt L.P. par viņas kontaktiem ar Dienvidslāvijas pilsoni, kurš bija operatīvās izstrādes objekts. Tikšanās ar L.P. notikusi Rīgā, bijušajā Sarkanarmijas ielā

29/31, 102. kabinetā². Starp viņiem notikusi ilga saruna par kontaktiem ar Dienvidslāvijas pilsoni un par tālākajiem plāniem. Viņš lūdzis palīdzēt tikt skaidrībā par Dienvidslāvijas pilsoņa mērķiem un nodomiem. L.P. bijis spiests sadarboties, pretējā gadījumā viņa tēvs, kurš uz to brīdi bija augstu stāvoša amatpersona, un pats L.P. būtu zaudējuši darbu. Lai saglabātu sarunu slepenību, L.P. parakstījies par sarunu satura neizpaušanu un saņēmis pseidonīmu "A.". Visu saņemto informāciju viņš (V.K.) ierakstījis diktofonā, vēlāk pārdrūkājis un reģistrējis kā aģenta ziņojumus. L.P. nevarēja nesniegt informāciju, taču labprātīgi neko nedarīja. Ar L.P. kā aģentu uzturējies sakarus trīs līdz piecus gadus, no aģentūras nebija izslēdzis līdz pat 1991. gadam.

Tiesa konstatēja, ka LPSR VDK Informācijas analīzes daļas elektroniskajā datu bāzē atrasti aģenta "A." ziņojumu DS-0309683, 0309733, 0310630, 0311262, 0311264, kurus sniedzis aģents "A.", kopijas.

Tiesa secināja, ka pārbaudāmā persona L.P. ir sniegusi ziņas un apzināti sadarbojusies ar VDK, jo kā izriet no viņa paša un liecinieka V.K. liecībām, viņš to nedarīt nevarēja, jo tika apdraudēta kā viņa pašas, tā arī tuvinieku karjeras izaugsme. Tiesa uzskatīja, ka nav izšķirošas nozīmes apstāklim, ka pati L.P. ziņojumus nerakstīja, jo, kā jau minēts V.K. liecībās, tikšanās laikā sarunas bija ierakstītas diktofonā, kuras viņš pēc tam apstrādāja un noformēja kā aģenta ziņojumus, tātad informācija bija iegūta sarunu veidā.

Tiesa secināja, ka ir pierādīts, ka pārbaudāmā persona L.P. ir apzināti sadarbojies ar LPSR VDK un ir bijis tās informators.

Lietas dalībnieki tiesas spriedumu nebija pārsūdzējuši, tāpēc 2007. gada 4. augustā spriedums stājās spēkā.

4. Sadarbības fakta ar LPSR VDK konstatēšanas pilnveides aspekti

Novērtējot tiesu praksi lietās par sadarbības LPSR VDK fakta konstatēšanu, ir pamats atzīt, ka Likuma par VDK dokumentiem 1.

---

² Tagad Bruņinieku iela 29/31. Toreiz minētajā adresē atradās Latvijas Republikāniskajā arodbiedrību padome.

panta 3. punktā minētā mērķa – apzināt un dot iespēju novērtēt atsevišķu personu sadarbību ar LPSR VDK –, īstenošana ir ierobežota.

Ievērojot tiesu praksi, likumdevējam būtu jāizvērtē nepieciešamība pilnveidot normatīvo aktu regulējumu, paredzot, piemēram, ka nevis TSDC ziņas par personu ir pamats ierobežojumiem, bet spēkā esošais tiesas nolēmums par sadarbības ar LPSR VDK fakta konstatēšanu. Turklāt sadarbības fakta konstatēšanas iniciatoram jābūt iestādei, nevis personai.

Piemēram, Ministru kabineta 2013. gada 24. septembra noteikumu Nr. 1001 “Naturalizācijas iesnieguma pieņemšanas un izskatīšanas kārtība” 21.3. apakšpunkts nosaka, ka Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde pieņem lēmumu par naturalizācijas atteikumu, ja konstatēts, ka uz personu attiecas Pilsonības likuma 11. panta pirmās daļas 4. punktā minētais ierobežojums – informācija no TSDC par personas atbilstību Pilsonības likuma 11. panta pirmās daļas 4. punktā minētajām prasībām (15.3. apakšpunkts) – un tā triju mēnešu laikā no pārvaldes paziņojuma dienas nav iesniegusi prokuratūrā pieteikumu pārbaudes lietas ierosināšanai par fakta konstatēšanu attiecībā uz sadarbību ar LPSR VDK.

Šobrīd Likums par VDK dokumentiem ir nepilnīgs, jo prokurors, veicot pārbaudi un atzīstot, ka pierādījumi nav pietiekoši, lai pamatotu pārbaudāmās personas apzinātu sadarbību ar LPSR VDK, sagatavo un nosūta tiesai atzinumu apzinātas sadarbības fakta konstatēšanai. Likumā par VDK dokumentiem šobrīd ir paredzēta nelogiska darbība, kuras īstenošanas process satur savstarpēji pretrunīgu rīcību. Prokuroram tiesā ir jāpierāda personas apzināta sadarbības fakta esība, pastāvot arī tādiem apstākļiem, kuros jau iepriekš prokurors ir atzinis sadarbības fakta neesību, bet tiesai ir jānovērtē tieši prokurora iesniegto pierādījumu pietiekamība. Visos gadījumos, kad prokurors ir veicis pirmstiesas pārbaudi un atzinis, ka nav notikusi apzināta sadarbība ar LPSR VDK, tiesas process ir bezjēdzīgs, jo pati tiesa neveic izmeklēšanas darbības un nevāc pierādījumus.

Ievērojot minēto, Likumā par VDK dokumentiem būtu, piemēram, jānosaka, ka tikai gadījumos, ja ir iegūti pierādījumi, kas dod pamatu atzīt pārbaudāmās personas apzinātu sadarbību ar LPSR

VDK, prokurors sagatavo atzinumu un nosūta pārbaudes lietu tiesai apzinātas sadarbības ar LPSR VDK fakta konstatēšanai.

Ievērojot to, ka aģentu personu un darba lietas ir izvestas no Latvijas, nav iespējams objektīvi izvērtēt sadarbību ar LPSR VDK, ja ir tikai uzskaites dokumenti, jo sevišķi nav iespējams izvērtēt sadarbības saturu. Šobrīd Likums par VDK dokumentiem nepievērš uzmanību sadarbības saturam. Turklāt, ievērojot Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 1997. gada 14. janvāra lēmumu, piemērojot Likuma par VDK dokumentiem, jāievēro, ka ir jākonstatē sadarbības fakts, nevis aģenta sniegto ziņu saturs vai to kvalitāte. Kā rada tiesu prakse – arī sadarbības motīvi netiek ņemti vērā.

Analizējot informācijas atbilstību īstenībai, jāņem vērā tiesu nolēmumos konstatēto par aģentu vervēšanas apstākļiem, vadoties no LPSR VDK darbinieku sniegtajām liecībām. Piemēram, viens no lieciniekiem, bijušais VDK darbinieks, pieļauj iespēju, ka personu varēja noformēt kā aģentu, pašai personai par to nezinot, jo viņa darba laikā LPSR VDK esot bijuši šādi gadījumi. Lai personu noformētu kā aģentu, nebija obligāti nepieciešams personas rakstveida paraksts (Rīgas pilsētas Kurzemes rajona tiesas 2000. gada 20. decembra spriedums lietā Nr. 1-429/7-00). Vēl cits liecinieks, bijušais VDK darbinieks, liecināja, ka pārbaudāmā persona atteicās jebko parakstīt, tāpēc saprata, ka savervēt viņu neizdosies, taču, lai izpildītu noteikto aģentu savervēšanas plānu, nolēma aizpildīt nepieciešamos dokumentus, ko arī izdarīja, taču kā aģents attiecīgā persona nekad nebija izmantota (Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas tiesas 1998. gada 19. novembra spriedums lietā Nr. 1-298/6). Tāpat jāņem vērā tiesas secināto, ka,

“ņemot vērā konstatētos faktus, tiesai nav pamata secinājumam, ka visos vervēšanas gadījumos tika ievērota vienota aģentu vervēšanas kārtība, tieši pretēji, tiesa atzīst, ka konspirācijas un darba efektivitātes nolūkā, aģentu vervēšanā tika piemērota individuāla pieeja. Bijušie VDK darbinieki R.V. un Z.K., ka arī pastāvošā judikatūra šo kategoriju lietās apstiprina, ka atsevišķos gadījumos bija iespējama aģentu falsificēta vervēšana, vervējamai personai par to nezinot, ka arī informācijas sniegšana, neapzinoties par tās mērķiem” (Jūrmalas pilsētas tiesas 2006. gada 30. jūnija spriedums lietā Nr. 17-0001-06/1).

Novērtējot dokumentu īstumu, vērā ņemams ir Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesu kolēģijas 2004. gada 30. novembra spriedums lietā Nr. KA04-458-04 (Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2003. gada 29. maija spriedums lietā Nr. 7/202), kur atzīts, ka no liecinieka J.G., kurš ir parakstījis uzskaites kartīti, liecībām apelācijas tiesas sēdē izriet, ka šāda kartīte bija aizpildīta tikai pēc personas savervēšanas aģenta kategorijā, kas izriet arī no 1983. gada 4. jūlija instrukcijas par aģentūras uzskaiti PSRS Valsts drošības komitejas orgānos. No minētās instrukcijas 2. sadaļas 6. un 10. punkta izriet, ka par katru vervējamu personu bija jāievieš lieta. Ja personu nesavervēja, operatīvais darbinieks par šo faktu rakstīja ziņojumu, kas pēc priekšnieka rezolūcijas saņemšanas uz šī ziņojuma bija jāievieto personīgajā lietā, bet, ja persona bija savervēta, tad operatīvajam darbiniekam, kas to savervējis, bija jānoformē uz šo personu uzskaites kartīte F3, kā tas izriet no minētās instrukcijas 12. punkta. Minētais liecina, ka uzskaites kartīte F3 bija aizpildīta tikai gadījumos, kad persona bija savervēta kā aģents vai rezidents, un liecina nevis par mēģinājumu šo personu savervēt, bet faktu, ka persona ir savervēta. Arī Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesu kolēģija 2006. gada 13. februāra spriedumā lietā Nr. KA04-0006-06 (Jūrmalas pilsētas tiesas 2001. gada 21. novembra spriedums lietā Nr. 7/209) atzina, ka TSDC rīcībā atrodas oriģināli LPSR VDK aģentūras uzskaites dokumenti, kas aizpildīti tajos norādītajā laikā un saskaņā ar PSRS VDK nolikumiem, pavēlēm un instrukcijām. Tāpat tiesa atzina, ka uzskaites kartīte F3 bija aizpildīta tikai gadījumos, kad personu savervēja kā aģentu vai rezidentu, tādēļ liecina par faktu, ka persona ir savervēta.

Vērtējot informācijas pilnīgumu uzskaites kartotēkā, jāņem vērā, ka tiesa ir konstatējusi gadījumus, kad TSDC rīcībā nav aģenta alfabētiskās un statistiskās uzskaites kartītes. Abos gadījumos aģents bija izslēgts no aģentūras tīkla (Rīgas pilsētas Kurzemes rajona tiesas 2000. gada 20. decembra spriedums lietā Nr. 1-429/7-00, Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2000. gada 22. jūnija spriedums lietā Nr. 1-429/8-2000).

Fakts, ka Totalitārisma seku dokumentēšanas centrā ir aģenta alfabētiskās uzskaites kartīte forma F-3 un aģentu personas un darba lietu reģistrācijas žurnāls (par lietas reģistrāciju), nav pietiekošs, lai būtu pamats atzīt pārbaudāmās personas apzinātas sadarbības faktu

ar LPSR VDK. Tiesai, izvērtējot iesniegtos pierādījumus, ir pienākums saskaņā ar Likuma par VDK dokumentiem 14. panta sesto daļu, taisot spriedumu par personas sadarbības ar LPSR VDK fakta konstatēšanu, spriedumā ar pierādījumiem pamatot faktu, ka sadarbība ar LPSR VDK ir notikusi (laiks, vieta, forma un citi apstākļi) un personas subjektīvu attieksmi pret sadarbību (vai šī sadarbība bijusi apzināta vai neapzināta), izņemot Likuma par VDK dokumentiem 3. panta pirmo daļu. Kaut vai viena apstākļa nekonstatēšana liedz iespēju tiesai atzīt personas sadarbības ar LPSR VDK faktu Likuma par VDK dokumentiem izpratnē.

Novērtējot tiesās izskatītās pārbaudes lietās esošos dokumentus, ir pamats atzīt, ka Likumā par VDK dokumentiem vajadzēja, piemēram, paredzēt iespēju tiesai nospriest, ka nebija iespējams objektīvi pārbaudīt personas sadarbības ar LPSR VDK fakta esību, norādot, ka minētais atzinums nevar būt par pamatu personas tiesību ierobežojumam.

Vērtējot iespējas arī turpmāk pierādīt pārbaudāmās personas sadarbības ar LPSR VDK faktu, ir jāņem vērā, ka daudzos gadījumos jau iepriekš tiesās izskatītajās pārbaudes lietās bija konstatēts, ka LPSR VDK darbinieki, kuri aizpildīja vai parakstīja aģenta alfabētiskās uzskaites kartīti forma F-3, ir miruši. Ir jāņem vērā arī tiesā LPSR VDK darbinieku sniegto liecību saturs, proti, sniedzot informāciju par dokumentu aprites kārtību, noliedzot pārbaudāmo personu slepenu sadarbību, neapstiprinot vervēšanās faktu, norādot uz neatcerēšanos, pieļaujot iespēju, ka ziņas iekļautas aģentūras tīklā vervēšanas plāna dēļ.

Latvijas Republikas Satversmes 91. pants nosaka, ka visi ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā. Saeima 2014. gada 8. maijā ir pieņēmusi grozījumus Likumā par VDK dokumentiem, kas stājās spēkā 2014. gada 23. maijā. Grozījumu rezultātā Likums par VDK dokumentiem papildināts ar 9. panta pirmo *prim* daļu, kas paredz, ka valsts drošības iestādēm valsts drošības interesēs ir tiesības neizpaust iegūto un tās rīcībā esošo informāciju par LPSR VDK darbiniekiem un informatoriem. Ievērojot minēto, radīts vēl viens nopietns šķērslis LPSR VDK dokumentu pieejamībai un iespējai pārbaudīt un pierādīt noteikto personu sadarbības ar LPSR VDK faktu. Turklāt pamatots jautājums par to, cik šāda drošības iestāžu selektīva rīcība var kalpot

valsts drošības interesēm un kā tas saskan ar Latvijas Republikas Satversmi.

Secinājumi

Visos gadījumos, kad prokurors, nosūtot lietu tiesai atzinumā norādījis, ka nav iespējams iegūt pierādījumus, kas ļautu izdarīt kategorisku secinājumu par personas apzinātu slepenu sadarbību ar LPSR VDK, kā arī papildus pierādījumu, jo aģentu personu un darba lietas ir izvestas no Latvijas, tiesa nav konstatējusi sadarbības faktu. Ievērojot minēto, apsverama iespēja paredzēt, ka tikai gadījumos, ja ir iegūti pierādījumi, kas dod pamatu atzīt pārbaudāmās personas apzinātu sadarbību ar LPSR VDK, prokurors sagatavo atzinumu un nosūta pārbaudes lietu tiesai apzinātas sadarbības ar LPSR VDK fakta konstatēšanai.

Tāpat apsverams Likuma par VDK dokumentiem grozījums, kas paredzētu iespēju tiesai atzīt, ka nebija iespējams objektīvi pārbaudīt personas sadarbības ar LPSR VDK fakta esību, norādot, ka minētais atzinums nevar būt par pamatu personas tiesību ierobežojumam. Šā brīža situācija, ka tiesa var vai nu konstatēt, vai nekonstatēt sadarbības faktu, rada pamatu neobjektīviem secinājumiem par tiesas atzīto.

Vērtējot izveidojušos judikatūru, var secināt, ka dominēt divi argumenti personas sadarbības ar LPSR VDK fakta nekonstatēšanai. Pirmais – pārbaudes lietā nav iegūti pierādījumi, ka persona apzināti piekritusi sadarbībai ar LPSR VDK, izvēlējusies segvārdu, parakstījusi vai pašrocīgi rakstījusi LPSR VDK adresētos ziņojumus, pildot aģenta pienākumus, ka arī apzināti, slepeni sadarbojusies ar LPSR VDK, izpildot tās uzdevumus. Otrais – tiesa izmanto kriminālprocesuālo tiesību pamatprincipu, ka visas saprātīgās šaubas par vainu, kuras nav iespējams novērst, jāvērtē par labu personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību.

Izveidojusies judikatūra, izvērtējot materiālus par to, kādā veidā Latvijas institūcijas pārņēma LPSR VDK dokumentus, atzīst, ka katra ar dokumentu un materiālu virzību saistīta darbība bija dokumentēta, noteikta apsardzes kārtība un režīms, tādēļ secināms,

ka bija izslēgta iespēja veikt ar šiem dokumentiem un materiāliem jebkādas manipulācijas, apmaiņu vai viltošanu.

Tāpat izveidojusies judikatūra atzīst, ka TDSC rīcībā esošie LPSR VDK oriģinālie uzskaites dokumenti ir autentiski.

Analizējot tiesu praksi, secināms, ka sadarbības ar LPSR VDK konstatēšanas šķērslis ir nespēja nopratināt LPSR VDK darbiniekus, kuri bija aizpildījuši vai parakstījuši uzskaites dokumentus, jo viņi ir miruši vai viņu dzīvesvietas nav zināmas. Gadījumos, kad bija iespējams nopratināt LPSR VDK darbiniekus, tiesu prakse norāda, ka sniegtās liecības nesatur ziņas par faktiem, kas dod pamatu atzīt personas apzinātu slepenu sadarbību ar LPSR VDK, jo pārbaudāmo personu vai nu neatpazīst vai liecinieks nespēja atcerēties sadarbības faktu vai sniegto ziņu saturu.

Novērtējot sadarbības fakta ar LPSR VDK pārbaudes un konstatēšanas pastāvošo sistēmu un iespējas iegūt un pārbaudīt pierādījumus, ir pamats atzīt, ka sadarbības ar LPSR VDK esības konstatēšana nav pilnīga un nav objektīva. Šīs sistēmas pilnveidošana saistāma ar iespēju Likumā par VDK dokumentiem noteikt prezumpciju par sadarbības fakta esību, ņemot vērā par konkrēto pārbaudāmo personu TDSC esošo dokumentu esību un sastāvu. Citādi ir pamats izvērtēt nepieciešamību turpmāk saglabāt Likumā par VDK dokumentiem paredzēto sadarbības ar LPSR VDK fakta konstatēšanas kārtību, ja nerisina jautājumu par piekļuvi LPSR VDK dokumentiem, kas izvesti no Latvijas.

Legal and procedural aspects establishing the fact of collaboration with the KGB

The Law 'On maintenance, use of documents of the former Committee for State Security and establishing the fact of collaboration of a person with the KGB' (hereinafter – the Law on the KGB Documents) determines that fact of collaboration of a person with the KGB is established by the judgment of the district (city) court. If the fact of collaboration is established, then the operative part of the judgment is published within the official journal. According to the

statistics of the district (city) courts since the date when the Law on the KGB Documents had come into force, i.e. since 3 June 1994 the first instance had examined 298 cases on determining the fact of collaboration of a person with the KGB.

By assessing the materials on how the authorities of the independent Republic of Latvia took over the documents of the KGB and though establishing that all activities related to the movement of the documents and materials were documented and that the necessary security procedures were ensured, the courts had ascertained that everything has been done in order to guarantee that the documents and materials had been secured from manipulation, exchange or counterfeiting. However, in most instances, the courts by examining submitted evidence by the public prosecutor and persons under scrutiny, found that the scrutinized person has not collaborated knowingly and secretly with the KGB.

The courts mostly found that there was no evidence that would undoubtedly confirm the collaboration of a person with the KGB because all cases mostly contained only registration documents (alphabetical and inventory cards F-3) and a copy of the record in the journal of enumeration of agents personal and work records. The courts recognized that the original records of the KGB are authentic but the authenticity of the records, due to the fact that they do not contain the signature of the person under scrutiny, cannot serve as a basis for concluding on the deliberate and secret collaboration of a person with the KGB. In many cases, it has been established that it was not possible to interrogate the employees of the KGB who had completed or signed the documents because they were dead or their place of residence was not known. In cases where it was possible to interrogate the employees of the KGB, the courts found that their testimony do not provide any additional facts which would give a basis for concluding on the deliberate and secret collaboration of a person with the KGB, because the scrutinized person had not been recognized by witnesses or witnesses were unable to remember the fact of collaboration or any other worthy information. Examining the cases, the courts established that the documents on agents that have been removed from Latvia made it impossible to obtain the necessary evidence to evaluate with certainty the fact of collaboration.

Evaluation of the existing system for establishing the fact of collaboration with the KGB leads to a reasonable conclusion that the system is incomplete and biased. If the KGB documents removed from Latvia will not be made accessible, then the system has to be adjusted and improved to meet these realities. Moreover, it is necessary to evaluate the possibility to set a legal presumption of the fact of collaboration or non-collaboration with the KGB on the basis of whether and what amount of documents are available in the Totalitarian Consequences Documentation Centre.